

حضرت معصومه(س) هویت دختران را دور از سطحی‌نگری ترسیم کرد

عضو هیئت علمی دانشگاه شهید بهشتی با بیان اینکه دختران در سپهر تاریخ، هویت‌های متفاوتی کسب کرده‌اند...

عضو هیئت علمی دانشگاه شهید بهشتی با بیان اینکه دختران در سپهر تاریخ، هویت‌های متفاوتی کسب کرده‌اند، گفت: شاخصه‌های متعالی در هویت‌های دخترانه، ظرفیت تبدیل شدن به شاخصه‌های جمعی را دارا هستند و می‌توانند حتی به مثابه نماد فرهنگ یک ملت محسوب شوند.

مرضیه محمصص به گزارش ایکنا، حضرت معصومه(س) از جمله فرزندان ائمه(ع) است که اینگونه مورد توجه سه امام حاضر در عصر خویش بوده است، این جایگاه والا تا جایی است که پدر بزرگوارشان، امام کاظم(ع)، مردم را برای برآورده شدن حاجات دنیوی و دینی به ایشان ارجاع می‌دادند و از برادر بزرگوارشان، امام رضا(ع) هم منقول است که هر کسی مرقد این بانو را در قم با معرفت زیارت کند بهشت بر او واجب است.

در روزی که به عنوان روز میلاد حضرت معصومه(س) تعیین شده است و برای تبیین بیشتر ویژگی‌ها و آشنایی با ابعاد شخصیت آن بانوی گرامی، خبرنگار ایکنا گفت‌وگویی با مرضیه محمصص، عضو هیئت علمی دانشکده الهیات و ادیان دانشگاه شهید بهشتی انجام داده است که می‌خوانید.

ایکنا- روز میلاد حضرت معصومه(س)، روز دختر نامگذاری شده است تا فرصتی برای بازیابی هویت دختران جامعه باشد، نگاه شما به این موضوع چیست؟

اصطلاح هویت دربردارنده دو مفهوم «همسانی» و «تفاوت» است. گرچه این دو معنا متضادند ولی به دو جنبه اصلی هویت معطوفند. به بیان دیگر، هویت یعنی یکسان بودن در ماهیت و در عین حال یگانه و منفرد بودن. هویت نشانگر نیازی همگانی به درک خود به عنوان فردی است که به رغم داشتن موارد مشترک با دیگران، از آن‌ها جداست. این فرآیند مشخص می‌کند که شخص، از لحاظ فردی و اجتماعی کیست و چه جایگاهی دارد. در واقع هویت، مجموع نگرش‌ها، ویژگی‌ها و روحیاتی است که یک شخص را از دیگران متمایز می‌کند.

تبیین هویت دخترانه حضرت معصومه(س) در سالروز میلاد ایشان، می‌تواند بسیار الهام‌بخش باشد و زمینه‌ساز پذیرایی از ایشان را برای همگان فراهم آورد و زیباترین، افتخاربخش‌ترین و متعالی‌ترین شاخصه‌ها را عیان کند. دختر امام موسی کاظم(ع)، دختر شریف‌ترین خاندان و میراث‌دار خلق و خوی صالحان از جانب برادر مکرمشان حضرت رضا(ع) ملقب به معصومه شده بودند، عصمت به معنای پیراستگی از خطا و اشتباه است.

توجه به این نکته ضروری است که هویت معصومان از یک سو دربردارنده آن دسته از ویژگی‌های خاص است که از موهبت‌های الهی ناشی شده و جزء خصوصیات منحصر به فرد ایشان است و از سوی دیگر دربردارنده هزاران عرصه انسانی است که با همگان مشترک است. هر چند اختلاف مراتب در این باره، قابل انکار نیست.

ایکنا- دایره و دامنه این عصمت تا کجاست؟ و آیا عصمت افرادی چون حضرت معصومه(س) از سنخ عصمت اصطلاحی است؟

علما معنای اصطلاحی عصمت را نوعی موهبت خاص خداوند ناظر بر مصونیت دائمی از ارتکاب خطا و گناه می‌دانند. البته مسئله عصمت عمدتاً درباره پیامبران و امامان مطرح می‌شود زیرا عصمت در آنان شرط امامت و نبوت است و آن ذوات مقدس در جایگاه حجت الهی، اگر مرتکب خطا و گناه شوند، احتمال خطا و گناه در دیگر موضوعات نیز درباره آنها رواست و نقض غرض الهی رخ می‌دهد. در خصوص عصمت حضرت معصومه(س)، این نکته شایان توجه است که راه یابی به درجات معنوی برای اولیاء الهی نیز میسر است.

اولیاء الهی نیز به موجب علم، خویشترنداری، بندگی راستین خداوند، در مواجهه با گناهان از هتک حرمت بندگی پرهیز می‌کنند. به تعبیر دیگر عصمت در اولیاء الهی، مولود یک باور عمیق، حسن انتخاب در اعمال و نیات و تهذیب نفس است. از این جهت حضرت معصومه(س) با توجه همیشگی به عظمت مقام ربوبی و درک پلیدی گناه، درجه بالایی از کنترل نفس را داشته‌اند و بنا بر فرموده امام رضا(ع) به «معصومه» نامدار شدند.

ایکنا- جلوه هایی از این هویت را که درباره اش حرف زدید در شخصیت آن بانوی مکرمه توصیف می کنید؟

از جمله خصوصیات که هویت دخترانه حضرت معصومه(س) را تشکیل داده، این است که ایشان در جمع خانواده خویش، شخصیتی معنوی و تاثیرگذار بوده اند تا بدانجا که لقب «فاطمه کبری» به ایشان داده شده است. این نکته مهم جای تردید باقی نمی گذارد که در سیر و سلوک معنوی و دستیابی به مقامات عالی، رجحان و برتری بین دختران و پسران وجود ندارد و جوهره انسانی مشترک، استعداد ویژه ای را در به ظهور رسانی صفات الهی داراست.

خصوصیت دیگر ایشان که به مثابه هویت دخترانه ایشان محسوب می شود، ویژگی تلاشگری و احساس مسئولیت است. روحیه مسئولیت پذیری، دختران را تبدیل به کنشگرانی فعال و مبتکر می کند. در زندگانی پر فراز و نشیب حضرت معصومه، ایشان در مقابل تهدیدها و فشارهای حکومت ظالم علیه خاندان اهل بیت(ع) علاوه بر فعالیت های علمی و روایی و بیان احادیث شیعه در خصوص غدیر خم و ولایت و امامت، در حرکتی سیاسی، اجتماعی همراه برادران خویش به عرصه مبارزه وارد شدند و هجرت را به عنوان عامل اعتراض به وضعیت موجود و حکومت وقت برگزیدند.

لذا حضرت معصومه در حساس ترین موقعیت ها و بزنگاه های تاریخ اهل بیت(ع)، مسئولیت هدایت بخشی اذهان را بر عهده داشتند، ایشان شیدای شمع امامت بودند و در همراهی با ولایت برخاستند. صلابت، قاطعیت و درایت حضرت معصومه(س) سبب شد با یادآوری واقعه غدیر به همگان در حرکتی سیاسی اجتماعی، همراه برادران خویش به عرصه مبارزه وارد شوند و هجرت را به عنوان عامل اعتراض به وضعیت موجود و حکومت خشونت طلب و فتنه افروز وقت برگزینند.

اگر قدری ژرف در روایت های نقل شده از حضرت معصومه(س) در تراث دینی بنگریم، هویدا می شود که وارستگی و پارسایی این دختر والا مقام، زمینه ساز آن شد که مردمان در غفلت خفته را به تکاپو فراخواند و غصب ظالمانه ولایت را برتابند و بدین سان عصاره مجاهدت های صالحان پیش از خویش و تلاش های جان فرسای نبوی را پاس داشتند.

هویت دخترانه حضرت معصومه(س) از پرتگاه مهیب سطحی نگری ها، خوش باوری ها و مظاهر انحطاط و تباهی بسی فاصله دارد و از این رهگذر الگویی فراجنسیتی و فرازمانی محسوب می شود، لذا این شاخصه های فکری و فرهنگی برای همگان قابل بهره برداری است.

بر این اساس می توان گفت هر چند دختران در سپهر تاریخ، هویت های متفاوتی کسب کرده اند، ولی شاخصه های متعالی در هویت های دخترانه، ظرفیت تبدیل شدن به شاخصه هویت های جمعی را دارا هستند و می توانند حتی به مثابه نماد فرهنگ یک ملت محسوب شوند.

ایکنا- مصادیق خوش باوری و سطحی نگری به نظر حضرت عالی در دوره معاصر چیست؟

خوش باوری و سطحی نگری دو وصفی است که بنده از رهگذر مطالعه تاریخ ذهنیت معاصر زندگانی حضرت معصومه(س)، به عنوان مشخصه دیگر دختران آن دوران برداشت کرده ام. در آن دوره هنوز فقدان هویت اجتماعی دختران و زنان مسئله رایجی است و مناسبات اجتماعی و اقتصادی سبب شده بود، عموم دختران نقشی در حاشیه داشته باشند و به بهبود جایگاه خود چندان علاقه ای نشان نمی دادند. این دو خصلت در حوزه های گوناگون اجتماعی و در هر دوره ای، مصادیق خاص خود را دارد. پیروی از بدعت ها و ناهنجاری ها، جایجایی ارزش ها و ضد ارزش ها، تاثیرپذیری از شایعات و ارتکاب جرائم و رفتارهای ضد اخلاقی، پوچ گرایی، کج اندیشی، مصرف زدگی و ... از مصادیق این دو وصف در جهان معاصر محسوب می شوند.

ایکنا- کنشگری آن بانو در دوره خود اقتضانات آن زمانه را داشت امروز مصادیق بارز کنشگری فعالانه دختران مبتنی بر دینداری چیست؟

در دروان معاصر به نظر می آید توجه به سیمای باطنی، قدری رنگ باخته است. پرورش فضایل اخلاقی یکی از مهمترین ملزومات اصلاح جامعه است و به عبارت دیگر شروع هر تحولی در اجتماع مستلزم تحولی در قلب ها و اندیشه هاست. البته این مهم تنها اختصاص به دختران ندارد و اصلی همگانی است. اما دومین موضوع مهم، توجه به اجتماع کوچک خانواده است؛ مسئولیت پذیری نسبت به پدر، مادر، خواهر و برادر و تلاش برای ایجاد محیطی آرام، ایمن و صمیمی.

نقش آفرینی دختران در رشد علمی جامعه و همچنین آمادگی برای پذیرش مسئولیت های اجتماعی نیز از جمله مهمترین مصادیق کنشگری دختران متناسب با اقتضانات امروزی است. توجه و تخصیص زمان برای این موضوع، سامانه هویتی دختران را به

نحو مطلوبی ارتقاء خواهد داد. البته این موضوع مستلزم هوشمندی دختران در انتخاب نقش های اثرگذار در توسعه اجتماعی و فرهنگی است.

به نظر بنده نوع نگرش دختران به حضور اجتماعی، تعیین کننده کیفیت حضور آنان خواهد بود. درک این حقیقت که اجتماع برای تعالی خویش و تحقق عدالت اجتماعی نیاز به حضور بانوان دارد و این امر در محیطی آلوده محقق نخواهد شد، آنان را به رفتار عقیفانه در تعاملات سوق می دهد.

ایکنا- آیا شرایط سیاسی اجتماعی و سلطه فمینیسم، فرصتی برای پرورش دخترانی در تراز اسلام فراهم می کند یا اینکه انسان معاصر در محیطی مانند دیوار مرگ رهاست و لاجرم باید دور آن بچرخد مبدا به زمین نخورد؟

امروزه رویکردهای لیبرالیستی که در ذات خود فردگرا و مسئولیت گریز و لذت طلب هستند، درجاتی از ناپسامانی های هویتی را برای دختران در جوامع مختلف پدید آورده اند. این موضوع ضرورت ترسیم هویت دخترانه در جامعه اسلامی و یا الگوی جامع دختر تراز در اندیشه اسلامی را دو چندان می کند. در عرصه مطالعات الهیاتی، لزوم گردآوری نصوص دینی در باب هویت دختران و تجزیه و تحلیل آن و نیز استخراج دیدگاه روشن اسلام و فقه نسبت به آنها به علاوه مطالعات میان رشته ای با استفاده از دانش های جدید درباره شخصیت شناسی و روان شناسی مربوط به دختران، نتایج علمی و عملی مفید و سازنده ای را در پی خواهد داشت.